



► Του **ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**

Πώς θα ήταν μια εικονική εξιστόρηση της ανάγνωσης; Αυτό το βιβλίο, με τις σγδόντα φωτογραφίες και την πολύ καλογραμμένη και περιεκτική εισαγωγή του Γιάννη Παπαθεοδώρου, απαντά. Είδα το υψηλής καλαισθησίας φωτογραφικό υλικό έχοντας κατά νου την εισαγωγή στο βιβλίο. Ο Παπαθεοδώρου συνθέτει την ιστορία της ανάγνωσης από τον Διαφωτισμό και μετά. Ξεκινώντας από τον βολταϊρικό *Καντίε*, επισημαίνει τον διαμορφωτικό ρόλο των «μεγάλων» βιβλίων. Ετσι είναι πιο ξεκάθαρο το πώς η επανάσταση του Γουτεμβέργιου ανακθόρισε τον γραμματειακό πολιτισμό. Ο συγγραφέας δείχνει πώς ο Διαφωτισμός και η τυπογραφία καθιέρωσαν νέες αναγνωστικές συνήθειες. Είναι σαν τον αριστοτελικό «το πείθεσθαι παρά το έθος» να συναντά την αναγνωστική πρακτική να καθιερώνει νέα αναγνωστική πρακτική. Τέτοιο παράδειγμα είναι, στην εισαγωγή, ο *Παπατρέχας* του Κοραή. Εκεί διαπιστώνεται η δύναμη της «αγίας τυπογραφίας» και στην παιδεία και στην απόλυση της δημιουργίας βιβλίων. Ετσι ο Γιάννης Παπαθεοδώρου εξετάζει την αλλαγή που επέρχεται στις αναγνωστικές συνήθειες της νεοελληνικής κοινωνίας, την εποχή των Φώτων. Η εξηγητική του υπόθεση συνίσταται στο ότι η παραδοχή πως το βιβλίο συμβάλλει στην εθνική, πνευματική αφύπνιση συμβαδίζει με την κοινωνική δυναμική μεταξύ συγγραφέα, εκδότη και αναγνώστη. Ετσι σχηματίζεται η πρακτική της λόγιας ανάγνωσης: είναι «ανάγνωση της συνεχούς αυτοδιδασκαλίας». Η ανάγνωση γίνεται τρόπος ζωής. Αποτέλει πρακτική συντελούμενη και στην ιδιωτική και στη δημόσια σφαίρα. Εδώ κάνει κάτι ενδιαφέρον ο Παπαθεοδώρου: ενώ αφηγείται την ιστορία του βιβλίου - και ταυτοχρόνως τη στοχάζεται, - κάνει υποθέσεις και επιχειρηματολογεί, εκεί που δείχνει ξεκάθαρα πώς η ανάγνωση γίνεται πρακτική, εκεί ακριβώς στερεώνει αυτό το «ξεκάθαρο» με μια εικόνα. Το πα-

Οπτικές της ανάγνωσης

Γιάννης Παπαθεοδώρου



τον περιγράφει ο Γιάννης Παπαθεοδώρου, ο οποίος δείχνει πώς η έννοια «οπτική γωνία» φέρνει κοντά την ανάγνωση και τη φωτογραφία, ώστε ο φωτογράφος να γίνεται «κατά κάποιον τρόπο, 'αναγνώστης' του τρόπου που φωτογραφίζει». Υποστηρίζω ότι ο Παπαθεοδώρου υπονοεί, αφήνει να αναφανεί και, τέλος, περιγράφει το σε τι συνίσταται αυτό το «κατά κάποιον τρόπο». Αξίζει να δει κανείς τις φωτογραφίες της εξαιρετικά επιμελημένης έκδοσης, έχοντας ψηλαφήσει αυτό το «κατά κάποιον τρόπο», ακολουθώντας τη διανοητική διαδρομή που χαράσσεται σε αυτή την εισαγωγή.

Νομίζω ότι το να σκεφτούμε την πρακτική της ανάγνωσης και ως οπτική μάς μαθαίνει να εστιάζουμε. Αν δούμε τη φωτογραφία ως σκηνή όπου αιχμαλωτίζονται πρόσωπα και φιγούρες σε στιγμές, τότε ίσως είναι σαν να διαβάζουμε τον χώρο μιας εικαστικής παράστασης. Σε αυτό το πεδίο στέκουν απαρασάλευτα τα σήματα της παράστασης, ακόμη και αν εξεικονίζονται σώματα κινούμενα ή σε κάποια στάση. Η ανάγνωση ως πρακτική ουδέποτε συντελείται εν κενώ, αλλά σε ορισμένο πεδίο: στο κείμενο. Αυτό θα δούμε από μια οπτική γωνία. Η οπτική της ανάγνωσης επιτρέπει να διαβάσουμε το σωματικό σήμα, όπως αποτυπώνεται στη φωτογραφία. Για παράδειγμα, να δούμε (επιλέγω, επειδή μου άρεσε πολύ και όχι ως γνώστης της φωτογραφικής τέχνης -που την αγνού, αλλά απολαμβάνω τις δημιουργίες της) τη φωτογραφία με την Κατίνα Παξινού, στη Ρώμη, να διαβάζει ρεπορτάζ για το «Ο Ρόκκο και τ' αδέρφια του» και να διαβάσουμε τη σωματική ταυτότητα της κίνησης, που είναι έτοιμη να ξαναρχισεί, της έκφρασης και του σκηνικού χώρου, του πεδίου: σχεδόν ακούσ τον θόρυβο των αυτοκινήτων που περνούν, σχεδόν έχεις γυρίσει τη σελίδα και διαβάζεις την υπόλοιπη εφημερίδα.

ράδειγμα για τον Ντιντερό, που διάβαζε στη σύζυγό του Νανέτι τρία αποσπάσματα από τον Ζιλ Μπλας καθημερινά, ώστε να δηλώνει ότι «Εγίνα ο Αναγνώστης της», προτείνοντας την ανάγνωση ως φαρμακευτική αγωγή με καθορισμένη δοσολογία, ο αναγνώστης της εισαγωγής δεν το διαβάζει απλώς, το βλέπει. Νομίζω ότι ο Παπαθεοδώρου γράφει το κείμενό του έτσι ώστε ό,τι πει για την αναγνωστική πρακτική να το φωλιάσει σε μια εικόνα που θα δει ο αναγνώστης. Με άλλα λόγια -αν δεν παρερμηνεύω- ο Γιάννης Παπαθεοδώρου δείχνει στον αναγνώστη του πώς η ιστορία της ανάγνωσης που παρουσιάζει είναι ιστορία της πρακτικής της ανάγνωσης και πώς αυτή μετατρέπεται σε αντίστοιχη οπτική. Είναι δύο οπτικές: η οπτική του



«Η Ανάγνωση»

Πρόλογος: Γιάννης Παπαθεοδώρου

Επιμέλεια: Διονύσης Καυφάλης, Βασίλική Χατζηγεωργίου, Μαριέττη Πυρήνη

Σειρά: ΑΦΕΜΙΑ 3

Αρχειο Φωτογραφίας ΕΛΙΑ-MIET

MIET, 2016

Σελ. 120

αναγνώστη, κατά την πρακτική της ανάγνωσης, και η οπτική μιας εποχής για την ανάγνωση. Εδώ ο Παπαθεοδώρου οδηγεί τον δικό του αναγνώστη στην «επανάσταση της ανάγνωσης», στον Διαφωτισμό. Τότε το

βιβλίο βγαίνει από τη βιβλιοθήκη. Η αναγνωστική πρακτική καθίσταται μέρος ενός νέου έθους. Είναι ένα δεσπόζον έθος, η πρακτική εκδήλωση του οποίου είναι ότι η ανάγνωση δεν αποτελεί πρόνόμιο των λογίων,